

PRINCIPES VAN DE NEDERLANDSE WOORDVOLGORDE

OEFENINGEN : OPLOSSING

1. Duid de werkwoordpolen aan in de volgende zinnen. Zoek waar nodig de plaats van de lege V-pool

1. De brief **kwam** op tijd aan Ø.
2. Ik **zal wachten** tot vijf uur.
3. **Hangt** het schilderij al aan de muur Ø ?
4. Ik **vernam** het nieuws gisteren Ø bij de kapper Ø.
5. Zo'n naam **vergeet** je niet zo gemakkelijk Ø .
6. Volgens mij **bestaan** er daarover geen afspraken Ø .
7. Dat **is** toch heel erg Ø voor die arme man.
8. De bergbeklimmer **viel** in een ravijn Ø.

2. Splits het voornaamwoordelijk bijwoord en zet de delen op de juiste plaats

1. Jan wil met ER niets OVER vertellen. [EROVER]
2. Ze hebben ons DAAR veel te laat VAN op de hoogte gebracht. [DAARVAN]
3. Als iemand mij HIER toch eens BIJ zou willen helpen ! [HIERBIJ]
4. Ze zou ER eigenlijk toch tevreden MEE moeten zijn. [ERMEE]
5. Hij zal ER zich bij zijn vriend VOOR moeten verontschuldigen. [ERVOOR]
6. Mijn broer zou OVERAL met de auto HEEN rijden. [OVERAL HEEN].

3. Vervang het onderstreepte deel door een gesplitst voornaamwoordelijk bijwoord

1. Wil je het meteen uit de koelkast halen ?
Wil het het ER meteen UIT halen?
2. Ik zal haar een brief schrijven over onze plannen.
Ik zal ER haar een brief OVER schrijven. / Ik zal haar ER een brief OVER schrijven.
3. De regering zou over die kwestie zelfs kunnen vallen.
De regering zou DAAR zelfs OVER kunnen vallen.
4. Zijn vader heeft zich eigenlijk nooit kunnen verzoenen met de situatie.
Zijn vader heeft ER zich eigenlijk nooit MEE kunnen verzoenen.
5. Heb je me ooit over het werk horen klagen ?
Heb je me ER ooit OVER horen klagen? / Heb je ER me ooit OVER horen klagen?
6. Die kat moet toch van ergens gekomen zijn ?
Die kat moet toch ERGENS VANDAAN gekomen zijn?
7. Met zo'n schaar kan ik geen bomen snoeien.
DAAR kan ik geen bomen MEE snoeien.

4. Probeer de volgende zinnen om te vormen tot zinnen met introducerend ER. Als het niet lukt, waaraan ligt dat dan?

1. Ongelukken gebeuren hier zelden. ER gebeuren hier zelden ongelukken.
2. Iemand is tijdens de les flauwgevallen. ER is tijdens de les iemand flauwgevallen.
3. Wat staat daarover in het handboek ? Onmogelijk omdat het subject een bepaalde constituent is.
4. Op de nationale feestdag wordt overal gefeest. ER wordt op de nationale feestdag overal gefeest.
5. Men steekt dan dikwijls vuurwerk af.
Onmogelijk omdat het subject een bepaald voornaamwoord is. In veel grammatica-handboeken wordt *men* ten onrechte een onbepaald voornaamwoord genoemd. Die vergissing berust op een verwarring van grammaticale bepaaldheid met referentiële vaagheid.
6. In Nederland zijn bijna geen bossen meer. ER zijn in Nederland bijna geen bossen meer.
7. Veel zal hier met het nieuwe bestuur niet veranderen.
ER zal hier met het nieuwe bestuur niet veel veranderen

5. Zet de woorden en woordgroepen op de juiste plaats in het MIDDENVELD van de zin

1. Je mag **de kinderen** nu wel wat snoep geven. [de kinderen]
2. We zijn blijven wonen. [in Parijs / met de hele familie / vijf jaar].
Verschillende volgordes zijn mogelijk, afhankelijk van de informatieve waarde van de drie zinsdelen.
 - We zijn **met de hele familie vijf jaar in Parijs** blijven wonen: volgorde volgens het inherentieprincipe (in Parijs is een adverbiaal complement bij wonen en staat volgens dit principe dus vlak voor V
 - We zijn in Parijs **met de hele familie vijf jaar** blijven wonen: volgorde ingeval de tijdsduur (vijf jaar) het zwaartepunt is van de mededeling (dus sterk rematisch is). Bij deze volgorde wordt het inherentieprincipe buiten werking gesteld door het thema-rema-principe.
 - We zijn **in Parijs vijf jaar met de hele familie** blijven wonen: volgorde ingeval met de hele familie het zwaartepunt is van de mededeling. Ook hier beantwoordt de volgorde aan het thema-rema-principe.
3. Ja, we hebben **daar altijd graag** gewoond. [daar / graag / altijd]
4. We hebben ons vergist. [in hem / een beetje]
Twee volgordes mogelijk, afhankelijk van wat volgens de spreker informatief het belangrijkste is. Hier speelt dus het thema-rema-principe. Het inherentieprincipe speelt hier geen rol: geen van beide zinsdelen is een complement. Een voorzetselobject (zoals in hem) en een satelliet (zoals een beetje) kunnen op verschillende plaatsen in het middenveld staan.
 - We hebben ons **een beetje in hem vergist**.
 - We hebben ons **in hem een beetje** vergist.
5. Ik heb gekregen. [van de chef / intussen / instructies]
Twee volgordes mogelijk, om dezelfde reden als in de vorige zin. Het betreft hier twee objecten: een direct object (instructies) en een bronobject (van de chef). Objecten zijn niet gebonden aan de plaats vlak voor V.
 - Ik heb **intussen instructies van de chef** gekregen.
 - Ik heb intussen **van de chef instructies** gekregen.

6. Welk principe van de Nederlandse woordvolgorde bepaalt de plaats van het onderstreepte deel?

1. Er zal jou daar niemand lastige vragen stellen.
→ thema-rema-principe: bepaalde voornaamwoorden staan vooraan in het middenveld, vóór de bepaalde bijwoorden (zoals daar)
2. Je bagage mag beslist wel twintig kilo wegen.
→ inherentie-principe: twintig kilo is een maatcomplement bij wegen; complementen staan achteraan in het middenveld, vlak vóór V
3. Zou hij daar werkelijk helemaal tegen z'n zin moeten blijven ?
→ thema-rema-principe: bepaalde bijwoorden als daar (hier, toen, nu) staan vooraan in het middenveld (maar na de bepaalde voornaamwoorden). Volgens het inherentie-principe zou daar vlak vóór V moeten staan, want het is een adverbiaal complement bij blijven. Het inherentie-principe wordt hier geneutraliseerd door het thema-rema-principe.
4. Archeologen hebben een Romeinse tempel gevonden uit de tweede eeuw vóór Christus.
→ Hier werken twee principes samen: 1) het thema-rema-principe: belangrijke nieuwe informatie staat ver achteraan in de zin, soms zelfs in extrapositie (= voorbij de V-pool); 2) het complexiteitsprincipe: het direct object een Romeinse tempel uit de tweede eeuw vóór Christus is erg lang, en wordt dus liever niet in zijn geheel binnen de tang gehouden. Stilistisch is het beter de voorzetselgroep (die een bepaling is bij tempel) voorbij de V-pool te plaatsen.
5. De dieven schijnen toen ijlings per fiets het hazenpad te hebben gekozen.
→ inherentieprincipe: het hazenpad is een deel van een werkwoordelijke uitdrukking, dus een "gefixeerd complement", dat op de typische complement-plaats hoort te staan (vlak vóór V)
6. Waar gaat dat boek eigenlijk over ?
→ tangprincipe (=structuurprincipe): het tweede deel van het gesplitste voornaamwoordelijke bijwoord staat altijd vlak vóór V (hier bevindt de lege V-pool zich aan het einde van de zin).
7. Het zal niet makkelijk zijn haar te overtuigen.
8. Er zouden nog maar vijftig mensen in dat dorp wonen.

- inherentieprincipe: in dat dorp is adverbiaal complement bij wonen.
9. Er zouden in dat dorp nog maar vijftig mensen wonen.
- thema-remaprincipe: het complement bij wonen staat hier niet zoals in zin 8 op de typische complement-plaats, want daar staat het subject. Het subject staat het dichtst bij V omdat de spreker de klemtoon wil leggen op de belangrijke informatieve inhoud ervan. Zoals in zin 3 wordt het inherentie-principe hier dus geneutraliseerd door het thema-remaprincipe.

7. In de volgende zinnen staat telkens een zinsdeel op een verkeerde plaats. Welk zinsdeel is dat, en welk principe van de Nederlandse woordvolgorde werd geschonden? Corrigeer de volgordefouten

1. *Het bedrijf is helemaal gegaan ten onder.

→ ten onder is deel van de werkwoordelijke uitdrukking ten onder gaan. Het moet dus volgens het **inherentieprincipe** vlak vóór V staan. **Correct:** Het bedrijf is volkomen ten onder gegaan.
2. *Kom je binnenkort hier me eens een bezoekje brengen?

→ hier moet ná me, en de tijdsbepaling binnenkort moet ná de bepaalde voornaamwoorden en het bepaalde bijwoord hier staan. Er zijn hier twee principes van de Nederlandse woordvolgorde geschonden: 1) de plaatsing van binnenkort is een fout tegen het **thema-remaprincipe**. Dat principe bepaalt dat bepaalde voornaamwoorden vooraan staan in het middenveld; ze mogen niet door andere zinsdelen van elkaar gescheiden worden, behalve door een subject (b.v. Heeft je broer je dat niet verteld?). Ook de bepaalde bijwoorden van het type hier, daar, enz. staan ver vooraan in het middenveld, maar toch kennen ze een iets vrijere plaatsing. 2) de plaatsing van hier en me is een fout tegen één van de **structuurprincipes** die de onderlinge volgorde regelen van de bepaalde voornaamwoorden en de bepaalde bijwoorden vooraan in het middenveld: eerst de voornaamwoorden, dan de bijwoorden. **Correct:** Kom je me hier binnenkort eens een bezoekje brengen? OF: Kom je me binnenkort hier eens een bezoekje brengen?
3. *De tegenpartij zou niet zijn bereid tot onderhandelen.

→ bereid is een adjectief met complement-functie, nl. gezegd bij het subject. Het moet volgens het **inherentieprincipe** vóór V staan, en niet erna. (Let wel: bereid kan ook het voltooid deelwoord zijn van het werkwoord bereiden, b.v. in de zin Jan heeft een lekkere maaltijd bereid. Dat is in zin 3 echter niet de betekenis). **Correct:** De tegenpartij zou niet bereid zijn tot onderhandelen. OF: De tegenpartij zou niet tot onderhandelen bereid zijn. (Het voorzetselobject kan dus zowel binnen de tang als in extrapositie).
4. *Is er niemand die keer komen opdagen?

→ het onbepaalde subject niemand draagt nieuwe informatie, en moet volgens het **thema-remaprincipe** dicht bij V staan dan de bepaalde substantiefgroep die keer, die bekende informatie draagt. **Correct:** Is er die keer niemand komen opdagen?
5. *Hij zal daar wellicht niet willen over praten.

→ over is het 2e deel van het voornaamwoordelijk bijwoord daarover en moet dus volgens het **tangprincipe (=structuurprincipe)** vóór alle werkwoorden van de werkwoordelijke eindgroep staan. (Plaatsing in de werkwoordgroep is typisch Belgisch, maar wordt niet als correct Nederlands aanvaard!). **Correct:** Hij zal daar wellicht niet over willen praten.
6. *Ik heb maar één enkele student die dag ontmoet.

→ zelfde fout tegen het **thema-remaprincipe** als in zin 4: de onbepaalde constituent maar één enkele student (hier direct object, maar de functie doet er niet toe) is informatief het belangrijkste zinsdeel, daarom moet het verder naar achteren dan de bepaalde constituent die dag, die bekende informatie draagt. **Correct:** Ik heb die dag maar één enkele student ontmoet.
7. *Ze hebben hun huis te verkopen beslist.

→ hun huis te verkopen is een zogenaamde beknopte bijzin, d.i. een te-infinitiefconstructie met zinswaarde. Volgens het **complexiteitsprincipe** moeten alle afhankelijke zinnen *die op zichzelf zinsdeel zijn* (hier direct object) buiten de tang geplaatst worden. Daarop bestaat maar één uitzondering: de vrije relatiefzin (zie theorie). **Correct:** Ze hebben beslist hun huis te verkopen.
8. *Helaas is die kristallen vaas gevallen aan stukken.

→ aan stukken is een complement bij het subject en moet dus volgens het **inherentieprincipe** vlak vóór V staan. In de Nederlandse grammatica heet zo'n complement een *niet-copulatief gezegde*. (De ANS rekent het niet-copulatief gezegde ten onrechte tot de bepaling van gesteldheid). **Correct:** Helaas is

die kristallen vaas aan stukken gevallen.

9. *Stuur meteen die brief je vader.

- je vader moet vóór die brief, volgens het **structuurprincipe** dat de onderlinge volgorde van het direct object en het indirect object in het middenveld regelt: het indirect object, indien niet ingeleid door een voorzetsel, moet vóór het direct object staan. **Correct:** Stuur je vader meteen die brief. OF: Stuur je vader die brief meteen. (ook correct: Stuur meteen die brief aan je vader. OF: stuur die brief meteen aan je vader).

8. Zet zinsdelen of delen van zinsdelen in het achterveld (extrapositie)

1. In de plaatselijke pers zijn advertenties met oproepen voor een referendum verschenen.

- In de plaatselijke pers zijn advertenties verschenen met oproepen voor een referendum.

- In de plaatselijke pers zijn advertenties met oproepen verschenen voor een referendum.

Verder zijn er ook verschillende mogelijkheden met introducerend ER, b.v.

- Er zijn in de plaatselijke pers advertenties verschenen met oproepen voor een referendum.

2. Jammer genoeg werd als voorbeeld van een geschikte vraag de kwestie van de autovrije binnenstad genoemd.

- Jammer genoeg werd als voorbeeld van een geschikte vraag de kwestie genoemd van de autovrije binnenstad.

- Jammer genoeg werd de kwestie van de autovrije binnenstad genoemd als voorbeeld van een geschikte vraag.

- Jammer genoeg werd de kwestie van de autovrije binnenstad als voorbeeld genoemd van een geschikte vraag.

3. Mogen volgens de voorstanders dan geen auto's van leveranciers het stadscentrum binnen rijden ?

- Mogen dan geen auto's van leveranciers het stadscentrum binnen rijden volgens de voorstanders ?

(hier heb je weinig mogelijkheden tot extrapositie: het zinsdeel het stadscentrum binnen is een adverbiaal complement bij rijden, en moet volgens het inherentieprincipe vlak vóór V staan. Als gevolg daarvan kun je de voorzetselgroep die in de subjects-NC staat, niet afsplitsen, omdat daardoor de bepaling van leveranciers te ver van de kern, nl. auto's komt te staan. Als er geen complement vóór V stond, zou dat wel lukken, b.v. *Mogen er daar auto's rijden van leveranciers?*)

4. Er is over die zaak aan de wijkcomités nog geen advies gevraagd.

- Er is over die zaak nog geen advies gevraagd aan de wijkcomités.

- Er is aan de wijkcomités nog geen advies gevraagd over die zaak.

- Er is nog geen advies gevraagd aan de wijkcomités over die zaak / over die zaak aan de wijkcomités.

5. De documenten zouden zich in een archiefkamer op de bovenste verdieping van het stadhuis bevinden.

- De documenten zouden zich in een archiefkamer bevinden op de bovenste verdieping van het stadhuis.

- De documenten zouden zich bevinden in een archiefkamer op de bovenste verdieping van het stadhuis. (hoewel het onderstreepte deel een adverbiaal complement is, mag het hier uitzonderlijk toch in extrapositie staan omdat het heel erg lang is: het bestaat uit 3 voorzetselgroepen. Het inherentie-principe kan hier dus geneutraliseerd worden door het complexiteitsprincipe. De beste volgorde is echter de voorzetselgroep die het hoogst staat in de hiërarchie en dus de kern vormt van het complement [*in een archiefkamer*] vóór V te plaatsen, en de overige voorzetselgroepen in extrapositie (zoals in de 1e suggestie hierboven).